

Nenad Antonijević

Ustaški stožernik Ivo Rojnica i njegova uloga u zločinima u Dubrovniku 1941. godine¹

Ivo Rojnica, ustaški stožernik (Cista, Imotski, 20. avgusta 1915. godine),² 1941. prvi čovek ustaške vlasti NDH za

---

¹ Saopćenje je iznimno uvršteno u zbornik radova iako autor, zbog bolesti, nije prisustvovao skupu nego je samo dostavio saopćenje, koje je, doduše, na skupu i pročitano (op. ur.).

² Došao je kao mladić u Dubrovnik, završio srednju školu i otvorio trgovinu tekstilom. Pristupio je ustaškom pokretu i 1939. postaje njegovim poverenikom za dubrovački kotar. Nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske (NDH) ustaški je poverenik, zatim od maja do početka novembra 1941. stožernik Ustaškog stožera Dubrava u Dubrovniku. Posle je radio i na obaveštajnim zadacima. U januaru 1943. dobio je čin ustaškog poručnika. U maju 1945. povlači se u Austriju, a potom prelazi u Italiju. U maju 1946. uhapšen je od strane britanske vojne policije u Trstu, a spasava se od izručenja simuliranjem ludila i bekstvom iz duševne bolnice. U Argentinu, gde postaje ugledni privrednik i vlasnik nekoliko fabrika tekstila, dolazi 31. marta 1947. pod imenom *Ivan Rajčinović*, a 1951. dobiva argentinske dokumente. Tri i po godine kasnije pokrenuo je administrativni postupak za promenu prezimena kako bi vratio staro prezime. Suosnivač je Hrvatske republikanske stranke i Hrvatsko-latinoameričkog kulturnog instituta. Sudelovao je 1974. i u stvaranju Hrvatskog narodnog veća. Objavio je memoare u dve sveske: *Susreti i doživljaji. Razdoblje od 1938. do 1975. u mojim sjećanjima*, I-II, Minhen, 1969, Zagreb, 1995, s time da u drugoj sveski (1938-1945, II/1, 65-115) piše o svojoj ulozi u ustaškom pokretu u Dubrovniku 1941. godine (up. *Tko je tko u NDH*, Zagreb, 1997). Imenovan je, prema *Narodnim novinama* Republike Hrvatske (RH) od 24. septembra 1993. godine, a od strane Franje Tuđmana, bivšeg hrvatskog predsednika, za veleposlanika u Ministarstvu vanjskih poslova RH. F. Tuđman ga je godinu dana kasnije lišio te dužnosti, ali 8. novembra 1994. i odlikovao ordenom *Velereda*

dubrovačko područje, proglašen je 1946. u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji ratnim zločincem.³ Nije se eksponirao u javnosti do sahrane Gojka Šuška, bivšeg ministra odbrane RH, početkom maja 1998. godine.

Efraim Zurof, direktor *Vizentalovog centra* u Jerusalimu tražio je od hrvatskih vlasti 11. maja 1998. da ga uhapsu:

Rojnica je bio gorljivi ustaša koji je imao aktivnu ulogu u proganjanju Srba, Jevreja i Roma na dubrovačkom području. Njegovo hapšenje bi pokazalo ozbiljnost i nezavisnost hrvatskih pokušaja da se časno suoče sa prošlošću,

a Viktor Ramos, direktor argentinskog Instituta protiv diskriminacije, ksenofobije i rasizma objavio je 14. maja 1998. da će istražiti Rojničine aktivnosti tokom Drugoga svetskog rata kako bi utvrdio da li je počinio ratne zločine.⁴

Nakon upada italijanske i nemačke vojske u Kraljevinu Jugoslaviju 6. aprila i proglašenja NDH 10. aprila, okupatorske vojske su 17. aprila 1941. na dan kapitulacije

---

kneza Trpimira s ogrlicom za "promicanje ugleda u Argentini, a posebno zbog rada na povezivanju političkih, kulturnih i civilizacijskih vrednota hrvatskog naroda u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata" (prema: M. Bulajić, *Jasenovac – ustaški logori smrti 'srpski mit'?*, Beograd, 1999, 698).

³ Up. Arhiv Jugoslavije (AJ), Beograd, Fond 110, Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Jugoslavije, Odluka o utvrđivanju zločina i okupatora i njihovih pomagača, I. Rojnica, doneta u Zagrebu 12. juna 1946. godine, f. br. 22659.

⁴ Up. Hemeroteca Muzeja žrtava genocida u Beogradu, te *Jutarnji* (Intervju I. Rojnice argentinskom dnevniku *La Nacion*, Ja sam normalan čovjek) i *Večernji list*, Zagreb, 16. svibnja, i *Feral Tribune*, Split, 18. svibnja 1998. godine (V. Knežević, Slučaj Rojnica. Don't cry for me Argentina. Sergio Widder, voditelj Wiesenthalova centra u Buenos Airesu, otkriva kako su on i njegovi suradnici načinili listu od 15 hrvatskih ratnih zločinaca koji žive u Argentini, a koju od 1988. posjeduju i argentinske vlasti).

jugoslovenske vojske ušle u Dubrovnik. O tome, odnosno svojoj ulozi u *Aprilskom ratu* kasnije piše i Rojnica:

Istaknuti mi je [...] da nigdje na području Dubrovnika i Trebinja, gdje sam direktno sudjelovao pri razoružanju, nikome od razoružanih srpskih vojnika nije pala ni vlas s glave [...]. Također je istina, da nitko od građana nije napadnut, niti se je itko u tom metežu okoristio tuđom imovinom [...]. Dubrovčani kao kršćani i Hrvati zapadnjaci oprostili su onima koji su ih 23 godine proganjali.⁵

Italijani su, dolaskom svoje vojske u grad, preuzeli građansku vlast i postavili majora Bua, pripadnika divizije *Marce* za oficira za vezu između mesnih vlasti i svojih vojnih vlasti, koji je davao naloge građanskim vlastima i vršio nadzor nad njima. U prvima danima italijanske okupacije ustaše su pri hapšenju *nepoćudnih elemenata* pomagale italijansku vojsku. Za ustaškog poverenika za Grad i Kotar Dubrovnik imenovan je Stijepo Perić.⁶

---

⁵ *Susreti i doživljaji*, II/1, n.d., 71.

⁶ Up. AJ, Beograd, Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača 110-29, Elaborat, *Pomagači okupatora-ustaše, Dalmacija, Kotar Dubrovnik*.

O Rimskim ugovorima, pak, potpisanim 18. maja 1941. godine, koja čine tri osnovna dokumenta/ugovora, up. F. Jelić-Butić, *Ustaše i NDH 1941-1945. godine*, Zagreb, 1977, 89. U prvome se određuju granice između Italije i NDH na području jadranske obale. U ugovoru se govori o »sastavnim delovima Kraljevine Italije«, koja je dobila najrazvijeniji deo obale. Iz dubrovačkog su okruga po njemu otpala ostrva Korčula i Mljet te deo opštine Konavle sa sedištem u Grudi:

Priznaju se sastavnim delovima Kraljevine Italije ostrva Korčula i Mljet; Kotar Kotor koji obuhvata celu Boku Kotorsku, prema crti, koja ostavlja obalu u jednoj tački između mesta Cavtat i Vitaljine i ide prema severoistoku, uključivši mesto Gruda i masiv planine Orjen, do granice sa Crnom Gorom (član 1).

Ustaške političke formacije u Gradu Dubrovniku bile su muški i ženski Ustaški stožer i logor, muška i ženska Ustaška mladež, jurišnici... Od ustaških vojničkih formacija u Dubrovnik je 29. maja 1941. došla četa od 80 domobrana Varaždinske dobrovoljačke bojne pod komandom satnika Mata Grgičevića. Ta je četa bila posadna, a kasnije je povećana na 180 ljudi i ušla u sastav 9. posadnog zdruga pod nazivom *4. sat, 1 bojna 9. posadnog zdruga*, koji je bio deo Jadranske divizije u Mostaru. Takođe je formirano i Pomorsko obalno zapovjedništvo.⁷

Prvi stožernik bio je I. Rojnica, trgovac iz Dubrovnika, koji je u tom svojstvu bio glavni organizator i naredbodavac svih masovnih zločina i ubistava, mučenja i odvođenja u logore, paljenja, pljačke i uništavanja imovine, dakle svih zločina počinjenih nad Jevrejima i Srbima, pa i Hrvatima u vremenu od početka italijanske okupacije do meseca septembra 1941. na području Velike župe Dubrava.⁸

Naime, ustaše su juna 1941. preuzeli civilnu vlast i tada je započeo u Dubrovniku i dubrovačkom kotaru njihov teror koji se ogledao u masovnim progonima, ubistvima, hapše-

---

O odnosima Italije i NDH up. D. Šepić, Talijanska okupaciona politika u Dalmaciji (1941-1943), *Putovi revolucije*, br. 1-2, Zagreb, 1963, B. Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, Zagreb 1980, S. D. Milošević, *Nemačko-italijanski odnosi na teritoriji okupirane Jugoslavije*, Beograd, 1991, i D. S. Nenezić, *Jugoslovenske oblasti pod Italijom*, Beograd, 1999.

⁷ Up. AJ, Beograd, 110-29.

⁸ Up. isto, 110, f. br. 22659, i F. Jelić-Butić, n.d, 111.

Inače, u toku juna i jula 1941. osnovane su ukupno 22 velike župe, među njima i Velika župa Dubrava, sa sedištem u Dubrovniku, a činili su je i kotarevi Bileća, Čapljina, Dubrovnik, Gacko, Ravno, Stolac i Trebinje. Veliki župan bio je Ante Buć (up. F. Jelić-Butić, n.d, 104).

njima, mučenjima i pljačkama stanovništva, posebno Jevreja i Srba. Te zločine organizovali su i naredili tadašnji stožernik I. Rojnica, logornik Mladen Kaštelan i Đ. Ivković, šef redarstva u Dubrovniku, a izvršiocu su bili šefovi redarstva Ante Matić i, posebno, Mirko Živković te ustaški poručnik Antun Dužević.⁹ Predstojništvo je Gradskog redarstva u Dubrovniku *Naredbom br. 7* od 3. juna 1941. zabranilo svim Jevrejima posećivanje javnih lokala, kafana i kupališta i naredilo im da na svojim radnjama postave oznaku *židovski dućan*. *Naredbom br. 10* od 26. juna zabranilo je svim Jevrejima, Srbima i jugoslovenskim nacionalistima sakupljanje u grupama više od dvojice te kretanje po gradu pre sedam sati ujutro i posle osam sati uveče. Državno ravnateljstvo za ponovu u Zagrebu na osnovu *Zakonske odredbe o podržavljenju*, zapravo pljački imetka i preduzeća, otvara mogućnost pljačke ne samo dubrovačkih Jevreja: opštim *Proglasom ustaške odbrambene službe i redarstvenog ravnateljstva Velike župe Dubrave*, pres. br. 50 od 13. avgusta 1941. godine, bilo je naređeno da svi Jevreji i Srbi predaju automobile, bicikle, dvoglede, foto-grafske aparate, motorne čamce i druge lađe, oružje, pisaaće mašine, pogonski materijal, radio-aparate i dr. Istim *Proglasom...* određeno je da se svi Jevreji i Srbi koji budu posle 20 sati uhvaćeni na javnom mestu odmah upute na prisilni rad, a u slučaju da pruže i najmanji otpor na licu mesta će im se suditi po zakonu.¹⁰ Na ulaznim vratima kafana bili su

---

⁹ Rodom sa Korčule, pre rata po zanimanju poslastičar, bivši emigrant iz grupe poglavnika Ante Pavelića i drugih u Italiji, ranije razvodnik vojnice ustaškog Glavnog stana u Zagrebu, zatim ustaški poručnik i zapovednik izvršnih organa ustaškog redarstva u Dubrovniku i glavni pomoćnik šefa redarstva Đ. Ivkovića.

¹⁰ Up. AJ, Beograd, 110-29.

postavljeni natpisi *Jevrejima i psima ulaz zabranjen*. Jevrejima je bilo naređeno da nose žute limene značke sa natpisom Ž, a značku su morali lično kupiti.

O svemu tome kasnije piše i I. Rojnica:

U Zagrebu je izdan nalog, da Židovi na području NDH moraju nositi poznate žute značke, koje obilježuju Židova. Mi u Dubrovniku nismo imali nikakvih problema s malobrojnim Židovima,¹¹

minimizirajući ustaške zločine nad Jevrejima i pripadnicima drugih naroda:

Interesirao sam se za sudbinu dubrovačkih Židova, među kojima sam imao dosta prijatelja, kao i za druge znance i prijatelje. Nijemci su pokupili i odveli Židove u nepoznatom pravcu. /Stoga/ /.../ i sada ponovo ističem, da Hrvati nisu krivi za sudbinu Židova nego njemački nacisti. Među Hrvatima nije nikada bilo anti-židovskog i rasističkog pokreta /.../. Ako pogledamo sastav vodstva Ustaškog pokreta, vidjet ćemo, da su glavni nosioci tog pokreta bili u srodstvu sa Židovima, a teško je vjerovati, da bi takvi Židove ubijali. U svakom slučaju, za zlodjela počinjena nad Židovima nije odgovoran hrvatski narod /.../.

Katolička crkva predvođena po nadbiskupu Stepincu, istaknutom zaštitniku Židova, Hrvatska seljačka stranka i cijeli hrvatski narod su oštro reagirali i osuđivali poganski i zločinački rasizam, a kako smo vidjeli, ni ustaško vodstvo nije moglo biti rasističko zbog svojih krvnih i rodbinskih veza. Ne može se nijekati, da među pojedinim ustašama nije bilo egzaltiranih tipova i ljudskog ološa, koji su počinili nečasna djela nad Židovima. Takve je narod oštro osuđivao. Nisu takvi zlo nanijeli samo Židovima, nego i građanima drugih vjera, pa i samim Hrvatima katolicima i muslimanima. U svakom, pa i u hrvatskom narodu ima ološa, no progoni Židova i rasizam nisu bili sistem, niti dio službene politike Ustaškog pokreta.¹²

---

¹¹ *Susreti i doživljaji*, II/1, n.d., 81.

¹² Isto, 190-191.

U svim jevrejskim i srpskim trgovačkim radnjama bili su postavljeni ustaški poverenici koji su pljačkali robu u korist NDH. Vršena je pljačka imovine kućnog nameštaja, trgovačke i druge robe, a preko ustaške radio-stanice i megafona u Dubrovniku vršena je antisemitska i antisrpska propaganda. Inače, apsolutna ustaška vlast u Dubrovniku je bila u periodu od juna do kraja avgusta 1941. godine.¹³

U Dubrovniku su 4. i 5. juna opljačkani i uhapšeni gradski činovnik Branko Hope, bankarski činovnik, Nikola Mašanović, član Komunističke partije Jugoslavije, novinar u penziji Jaša Miloslavić i trgovac Branko Radonić, koji su svi odmah bili sprovedeni u ustaški logor u Sarajevu, a odatle 15. juna odvedeni u nepoznatom pravcu i od ustaša streljani. Vodnik Petar Gušavac, penzionisani žandar uhapšen je 6., a 27. juna deportovan preko Sarajeva u Koncentracioni logor u Gospiću, gde je streljan. Kao komunista u Dubrovniku je 21. juna uhapšen pomorac Josip Miloslavić koji je prvih dana jula odveden u Sarajevo, a potom u Logor *Danica* u Koprivnici, a nakon toga u Logor *Stara Gradiška*, gde je usled zlostavljanja i mučenja umro 17. oktobra u bolnici. Pomorski kapetan Đorđe i činovnik Niko Derikuška uhapšeni su 23. te 26. juna sprovedeni u ustaški zatvor u Sarajevo, a odatle u logor *Danica* u Koprivnici, gde su u julu iste godine streljani. Istog dana uhapšeni su supružnici Anka i Aleksandar Kurtović: ona je upućena u dubrovačku bolnicu, odakle je 8. septembra puštena na slobodu, a on je 26. juna upućen u zatvor u Sarajevu, odakle je odveden u Logor *Danica* u Koprivnici, a potom u Gospić, gde je streljan. Istog dana su u Dubrovniku još uhapšeni i privatni činovnik Đuro Ćorović te

---

¹³ Up. AJ, Beograd, 110-29.

trgovci Pavao Stijepić i Metod Rogulj te odvedeni u policijski zatvor gde su bili vezani u lance i mučeni. Posle tri dana deportovani su u Sarajevo, a potom u Koprivnicu. Đ. Ćorović je sproveden u Gospić i tu ubijen, dok su ostala dvojica pušteni iz Logora *Danica* u drugoj polovini 1941. godine.

Supružnici Ada i Leo te njihov sin Đuro Klajn i tašta Frida Mandl Albahari uhapšeni su u Dubrovniku i prebačeni u Sarajevo, odakle su nakon mesec dana bili dalje otpremljeni: Leo u Logor *Stara Gradiška*, gde je od ustaša polovinom februara 1942. ubijen, a njegova supruga Ada Klajn i tašta Frida Mandl Albahari u ustaški Logor *Đakovo*, gde je Ada umrla nakon zlostavljanja, a Frida ubijena 20. aprila 1942. godine. I Đuro Klajn bio je neko vreme u Đakovu, a kasnije je odveden u Osijek, gde mu se gubi svaki trag, jer je s nekoliko stotina dece deportovan u nepoznatom pravcu i ubijen zajedno s njima. Pomenutim Jevrejima su pri hapšenju opljačkani radnje i stanovi.

A. Dužević, glavni pomoćnik šefa redarstva Đ. Ivkovića, po njegovoj je naredbi, a u sporazumu sa stožernikom I. Rojnicom, logornikom M. Kaštelanom i šefom gradskog redarstva A. Matićem krajem juna 1941. izvršio - sa ustaškim agentima i policajcima - masovna hapšenja *Jugoslovena*, a naročito Srba u gradu Dubrovniku, Metkoviću i Trebinju. Tom prilikom su u Dubrovniku uhapšeni pomorski kapetan Božo Batinić, gostioničari Murat Hajdarhodžić, star 40, i Marko Iličković, star 55, vozač Risto Kosović, star 31, mesar Ivan Lečić, star 40, stolar Lazo Marić, star 42, trgovački pomoćnik Jovo Medan, star 27, železnički mašinovođa Jovo Pravica, star 37, i vozač Milan Vučić, star 37 godina.; u Metkoviću paroh Vasilije Kovačina, star 30, i trgovac Marko, star 62, i činovnik Risto Boškov Popović,

star 29 godina; u Trebinju, pak, žandarmerijski podnarednik Ranko Nenadović, star 45 godina. Svi su sprovedeni u ustaški Policijski zatvor u Dubrovniku te 1. jula kamionom odvedeni od ustaša pod komandom A. Duževića u Sudski zatvor u Stonu, a odatle na *Rudine* iznad mesta, gde su, nakon svirepog mučenja, ubijeni vatrenim i drugim oružjem, osim Ranka Nenadovića (on je izveden iz zatvora u Stonu 2. jula noću i odveden na položaj *Mrčevac* iznad Brsečine i tu ubijen od A. Duževića hicima iz revolvera) i M. Popovića (pobegao je pri transportu od Dubrovnika do Stona, ali je 6. jula po naredbi A. Duževića ponovo uhapšen u Metkoviću i autom odveden u pravcu Dubrovnika te mučen i bačen poluživ u provaliju između Brsečine i Dubrovnika). Prilikom masovnog hapšenja i ubijanja uhapšenih učestvovali su, kao Duževićevi saučesnici, ustaški agenti iz Dubrovnika Ivo Banac, Božo-Cigo Đuranović, Antun Glavan, Jozo Jović, Vlado Matičević i Josip Radan, kao i ustaše Pero Baća, Đuro Bartulica, Ivo Lekić, Antun Litrić, Nikola Marević i Ivica Nalis.

I. Rojnica je kasnije negirao svoju odgovornost za ovaj zločin, tvrdeći da su mu zbog hapšenja Duževića čak pretili smrću *ustaše povratnici* (Rafael Boban) iz Ureda Poglavnikove tjelesne bojne:

Netom sam došao u Dubrovnik, posjetio me je M. Živković, novi upravitelj redarstva, koji je tu dužnost preuzeo 1. srpnja 1941., te me sav uzbuđen izvijestio što se je dogodilo za moje odsutnosti. Otputovao sam iz Dubrovnika 29. lipnja, a sljedeće noći, 30. lipnja na 1. srpnja, A. Dužević, ustaški povratnik, s još nekima iz grada došli su u zatvor, gdje se nalazilo nekoliko zatvorenika iz Metkovića i Dubrovnika i zatražiše od šefa zatvora, da im preda neke zatvorenike prema listi, koju je Dužević imao u rukama. Odveo je ove i uhitio neke građane, među ostalim kapetana Batinića (katolik, Jugoslaven ali neaktivan), Murata, kavedžiju na Pločama (musliman, Jugoslaven, isto tako bez ikakvog značenja) i

M. Vučića, šofera i vlasnika taksija (pravoslavac, čija je žena bila katolkinja, poznat kao čestit čovjek). Jedino sam osobno poznao ovog posljednjeg. Sve je ove ljude odveo na Rudine, između Slanog i Stona, i tamo ih poklao. Od 14 odvedenih, jednome je uspjelo pobjeći /.../. Nu vratimo se Živkovićevu izvještaju. On je još dodao, kako cijeli grad za ovo zlodjelo znade, i da su Talijani, čim za to saznali, pošli na lice mjesta i fotografirali leševe. U gradu vlada osjećaj nesigurnosti, jer nitko ne zna tko izdaje naloge. Nadodao je /.../ kako je razgovarao s Duževićem i kad ga je pitao za razjašnjenje, ovaj mu je odgovorio, da je to dio odmazde za poginulog Miju Babića, da je donešena odluka, da za odmazdu ima pasti 1000 Srba. (To je i meni kasnije rekao Dužević /.../). Sa Živkovićem sam se dogovorio, da redarstvo uhapsi Duževića, a o svemu da ćemo izvijestiti Zagreb.¹⁴

Predstojništvo redarstva u Dubrovniku, pod upravom M. Živkovića, a po naređenju Ravnateljstva ustaškog redarstva u Zagrebu zapečatilo je 7. jula 1941. prostorije filijale Srpske banke u Dubrovniku, uhapsilo sve njene nameštene i istog dana sprovelo Ustaškom redarstvu u Zagrebu sledeća lica: ravnatelja banke Jovu Bravačića, bankarske činovnike Dragicu Vukšić, Miljenka Lazarevića, Stijepu Murattija, Anku Njirić, Nikolu Račetu i Dušana Traživuka, te bankarske služitelje Spasu Romanovića i Božu Štegera. Iz ustaških su zatvora, sa drugim žrtvama neutvrđenog identiteta, 4. avgusta izvedeni J. Bravačić, M. Lazarević, S. Romanović, D. Traživuk i D. Vukšić i Romanović te odvedeni u nepoznatom pravcu i od strane ustaša pogubljeni, dok su ostale žrtve 11. avgusta puštene na slobodu.

A. Dužević je sa grupom ustaša 28. jula 1941. u Prijevoru uhapsio i Aleksandra Protića, starog 48 godina, Srbina iz Kragujevca, penzionisanog jugoslovenskog oficira, i odveo ga u dubrovački policijski zatvor, odakle je posle tri dana

---

¹⁴ *Susreti i doživljaji*, II/1, n.d., 91-93.

sproveden u Logor *Jablanica*, gde je početkom avgusta streljan. Ustaški su agenti u Dubrovniku, pak, uhapsili 31. jula supružnike Jovu i Milku, trgovce iz Dubrovnika, te njihove sinove Bogdana i Dušana Tošovića, odveli ih u policijski zatvor, gde su bili zlostavljani, a zatim deportovani u internaciju, najpre u Mostar, potom u Jablanicu, najzad u Logor *Ovčara* u Gospiću, odakle su muški članovi porodice odvedeni u nepoznatom pravcu i pogubljeni, dok je Milka odvedena u Logor *Jastrebarsko*, zatim u Logor *Kruščica* kod Travnika, te konačno u Logor *Lobor-grad*, gde je predata Nemcima i držana do 15. februara 1942. kada je puštena na slobodu. Prilikom hapšenja ustaše su porodici Tošović opljačkali radnju i stan.

U Dubrovniku su, po nalogu šefa ustaškog redarstva Đ. Ivkovića, 3. avgusta 1941. uhapšeni supružnici Milka i Todor te njihova kći Bosiljka i njihovi sinovi Milan i Gojko te Petar Ivanković, kao i Zagorka Tošović, Srbi iz Dubrovnika. Sledećeg dana su deportovani u Mostar, a odatle u ustaški logor u Gospiću, gde su bili u istom mesecu streljani. Organi ustaškog redarstva i gradske policije izvršili su 4. avgusta masovno hapšenje u okviru opšteg progona Srba u Dubrovniku. Istog dana je uhapšen trgovački pomoćnik Blagoje Vukičević, koji je sutradan sproveden u Mostar, a odatle u logor u Gospiću, gde je streljan. A. Dužević je uhapsio 4. i 5. avgusta u Dubrovniku supružnike Milku i Todora, trgovca, te njihova sina Milenka Šparavala, kao i trgovačkog pomoćnika te porodice Milu Munislića, i bifedžiju Blagoja te njegovu sestru Obreniju Čorlija, koji su odmah sprovedeni u Mostar, a zatim u logor u Gospiću, gde su krajem avgusta ili početkom septembra ubijeni.

Za sve navedene zločine počinjene od strane ustaša odgovorni su ustaški logornici, stožernici i tabornici, šef

ustaške policije u Dubrovniku, šefovi Predstojništva Gradskog redarstva, odnosno Župske redarstvene oblasti, kao i Veliki župan Velike župe Dubrava, koji je rukovodio celom građanskom upravom na tom području. Za zločine su odgovorne i italijanske vojne okupatorske vlasti, koje su svojim pasivnim držanjem omogućile ustaške zločine.¹⁵

O tome se, opravdavajući ustaške, a razmatrajući italijanski odnos prema njima, kasnije izjašnjava i sam I. Rojnica:

Istina je, da su Srbi prvi počeli akcijama protiv nas, ali je isto tako istina, da je u nekim krajevima nastupila anarhija i razularena banda je krojila pravdu povodom četničkih ispada. Za ovo sve platiše mnogi pravedni ljudi pa je potrebno žigosati one, koji su skrivili njihovu smrt |...|. Nažalost, još ima na životu onih, koji u svojoj pometenosti žele, da se ponovi ista tragedija i sramota. Hrvatski narod hoće i želi svoju nacionalnu slobodu, ali isto tako hoće i osobnu slobodu za sve državljane. |...|. Već u lipnju, a pogotovo u srpnju /1941. godine/ Talijani su fotografirali svaki slučaj ubojstva, bilo sa strane Srba, bilo sa naše strane, i sva ta zločinstva pripisivali Hrvatima. Iz Italije je započela prava kampanja protiv Države Hrvatske. Dva su razloga toj raboti: htjeli su ponovno okupaciju II. i III. zone i uz to su igrali na kartu. A kako je saveznička politika na tom području bila pod pritiskom srpske propagande i općenito protiv Njemačke kao glavnog neprijatelja, Hrvatska je bila uključena u tu kampanju. Tako su te fotografije u Rimu širene među vojničkim krugovima i predavane diplomatskim predstavnicima zapadnih demokracija i neutralcima akreditiranim u Vatikanu, a, naravno, i svim agentima, koji su im, kao i svu ostalu propagandu, slali na Zapad i služili se time protiv Njemačke i Hrvatske Države, za koju su tvrdili, da je čedo Hitlera i Mussolinija.¹⁶

Pri tome, opravdavajući sebe, opravdava i A. Pavelića, poglavnika NDH, pišući povoljno o njemu:

---

¹⁵ Up. AJ, Beograd, 110-29.

¹⁶ *Susreti i doživljaji*, II/1, n.d., 105.

Na [...] sastancima Poglavnik mi nije nikada rekao ili sugerirao, da treba ubijati, zlo počinjati, niti je to preporučivao drugim dužnosnicima Ustaškog pokreta. Rado je slušao moje izvještaje i s interesom ih čitao. Ništa mi se nije dogodilo, premda sam iznosio stvari i izricao mišljenja, za koja se, kako su me neki prijatelji upozorili, gubi glava ili ide u Jasenovac.¹⁷

Neprikosnovena vladavina ustaša u Dubrovniku je prekinuta *Proglasom generala Viktorija Ambrozia*, komandanta II armije italijanske vojske od 7. septembra 1941. godine, u kojemu je rečeno da italijanska vojska, u dogovoru sa Vladom NDH, preuzima tim danom civilnu i vojnu vlast u tzv. obalskim zonama, pa tako i u neanektiranom okupiranom području Velike župe Dubrava. Time su italijanske vojne vlasti preuzele su na sebe veći dio građanske uprave i odbranu protiv *zajedničkog neprijatelja*, kao i mere sigurnosti i očuvanja javnog reda i mira. Sve hrvatske građanske vlasti bile su podređene Komandi italijanske vojske. Kod italijanske II armije imenovan je, pak, ustaški hrvatski opšte-upravni poverenik za vezu između italijanske vojske i ustaških vlasti.¹⁸

Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Narodne Republike Hrvatske (ZKH) je I. Rojnicu proglasila za ratnog zločinca:

zbog izdaje naroda, poticaja na pokolje, ubojstva i pljačku, hapšenja, masovna mučenja u logorima, organiziranje oružane borbe protiv saveznika te vojničke i političke saradnje i službe okupatoru.

Zemaljska je komisija utvrdila, na osnovu prikupljenih dokaza, da je I. Rojnica propagirao fašizam još pre kapitula-

---

¹⁷ Isto, 229-230.

¹⁸ Up. AJ, Beograd, 110-29, i S. D. Milošević, n.d, 71.

cije Kraljevine Jugoslavije te da je odmah nakon kapitulacije zemlje i ulaska okupatora u nju postao deo ustaškog političkog i vojnog aparata, za šta je i odlikovan *Redom za zasluge II stupnja*:

*za osobito savjesno i požrtvovano vršenje poverene mu dužnosti u Ustaškom pokretu.*¹⁹

I. Rojnica je učestvovao u sprovođenju politike koja je imala za cilj istrebljenje Jevreja i Srba sa čitavog područja NDH. Komisija ga, pored opšte odgovornosti za zločine ustaške Nezavisne Države Hrvatske, tereti da je kao stožernik Ustaškog stožera Dubrava u Dubrovniku sproveo masovna hapšenja Jevreja i Srba, kao i Hrvata antifašista, te naređivao deportaciju uhapšenih u logore ili na rad u Nemačku. Većina pohapšenih u logorima je bila mučena, zlostavljana i ubijena.²⁰

---

¹⁹ *Narodne novine*, Zagreb, 29. jula 1945. godine.

²⁰ Up. AJ, Beograd, 110, f. br. 22659, Ivo Rojnica.

Odluka o utvrđivanju ratnih zločina, doneta je na osnovu zapisnika o saslušanju: Ive Agazzi, Nikice Agazzi-Grebenc, Jove Arbutine, Blaha Bacelja, Alberta Berta, Benedikta Bianchija, Perine Bogdanović, Frane Brnina, Milade Ceda, Nikole Cokljata, Marka Corlije, Radojke Corlija, Miloša Cotre, Zore Cotra, Marije Devo, Nike Dežulovića, Venceslava Fišera, Marka Franušića, Danilde Galzinski, Filipa Gantala, Nike Gušavca, Ive Hadžija, Jakova Hanlevića, Ane Hope, Bože Hopea, Perice Hope, Spasa Ivankovića, Ive Jelavić, Mate Kipre, Stijepe Koporčića, Katice Korčulanin, Marice Kubolašvili, Nade Kurtović, Zvonka Kušeca, Ive Lazanec, Klare Lukić, Ive Ljubičić, Mirka Mandića, Nevenke Marić, Sonje Mašanović, Marije Matičević, Kate i Marije Milat, Voje Milišića, Deše i Vale Miloslavić, Frane Mještaneke, Marije Nardeli, Đilde Novaković, Gine Peso, Milovana Posedela, Bože Prnjatovića, Marije Radonić, Đorđa Salatića, Jelene Samardžić, Milke Skolz, Vjekoslava Skolza, Josipa Soldata, Marije Soldat, Mirka Sparavala, Pavice Sperk, Ive i Margarete Šarić, Vere

Sažetak

Saopštenje predstavlja pokušaj osvetljavanja uloge Ive Rojnice, ustaškog stožernika za dubrovačko područje 1941. godine, a na osnovu činjenica koje je utvrdila Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Narodne Republike Hrvatske. Zemaljska je komisija I. Rojnicu proglasila za ratnog zločinca, odlukom donetom u Zagrebu 12. juna 1946. godine, a koja je utemeljena na izkazima više desetina svedoka te drugima prikupljenim podacima i dokumentima.

I. Rojnica, koji je nakon Drugoga svetskog rata završio u emigraciji (Argentina), u svojim memoarima negira ličnu odgovornost za zločine koji su počinjeni na ovom prostoru nad Srbima, Jevrejima i hrvatskim antifašistima u proleće i leto 1941. godine.

Zusammenfassung

Anhand der Tatsachen, die die Landeskommission der Volksrepublik Kroatien für die Ermittlung der Verbrechen der Besatzungsmacht und ihrer Komplizen festgestellt hat, bietet der Aufsatz einen Versuch, die Rolle des Ustascha-*Stožerniks* (Stabsleiter, Anm. d. Übers.) im Dubrovniker Gebiet, Ivo Rojnica, zu erörtern. Durch den Beschluß, der am 12. Juni 1946 in Zagreb gefaßt wurde und der auf den Aussagen von mehreren Zehnten Zeugen sowie auf den dazu vorliegenden Dokumenten basierte, hat die Landeskommission I. Rojnica zum Kriegsverbrecher erklärt.

I. Rojnica, der nach dem Zweiten Weltkrieg nach Argentinien emigrierte, leugnete in seinen Memoiren jegliche persönliche Verantwortung für die Verbrechen, die in diesem Raum im Frühling und Sommer 1941 an Serben, Juden und kroatischen Antifaschisten verübt worden waren.

Summary

This report represents an attempt to explain the role of Ivo Rojnica, Ustasha district leader for the area of Dubrovnik in 1941, based on the facts determined by the State Commission for investigating the crimes committed by occupiers and their accomplices in the People's Republic of Croatia. The State Commission declared Ivo Rojnica war criminal, by a decision passed in Zagreb, on the 12th June 1946, a decision founded on testimonies of several dozens of witnesses and other data and documents.

In his memoirs, Ivo Rojnica, who emigrated (to Argentina) after the Second World War, denies any responsibility for the crimes that were committed in these areas against Serbs, Jews and Croatian anti-fascists in the spring and autumn of 1941.